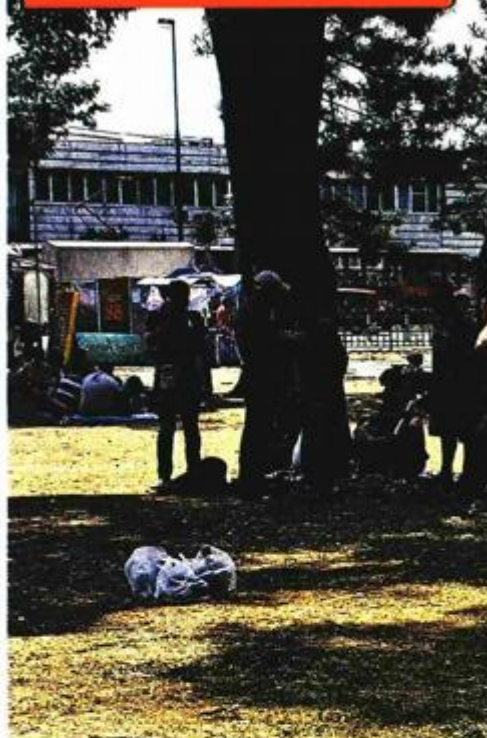

U POTRAZI ZA NOVOM
**EUROPSKOM
UTOPIJOM**

**Što može
ujediniti
Europu?
Strah od
rijeke
očajnika
iz Trećeg
svijeta**

PRIPREMIO JURICA KÖRBLER |
SNIMKA MILE ROMČEVIĆ

BEOGRAD

Izbjeglice su preplavile parkove oko kolodvora u Beogradu prije nastavka puta prema Mađarskoj pa skandinavskim zemljama

1 Je li Europa u krizi identiteta? Počinje li se, nakon nekoliko desetljeća integriranja, dezintegrirati? Je li europejstvo na putu da opet postane samo idealistički pojam?

2 Koliko ima "Europa" u Europskoj uniji - dvije, tri, četiri... Je li ekonomski nadmoćni Sjever potpuno podredio zaduženi Jug?

3 Treba li Europi nova utopija? Što bi moglo, ili moralo, biti novo načelo sjedinjavanja Europe? Ekonomska politika to, očito, nije, pogotovu doktrina bolnih rezova.

4 Može li današnja Njemačka biti svojevrsni europski Pijemont unatoč tome što je Jug smatra hegemonom?

5 Je li Europi potrebna izvanjska prijetnja kao što su islamistički terorizam, veliki val imigranata iz Trećeg svijeta ili strah od Rusije da bi se čvršće ujedinila?

Grička ekonomska i politička kriza, koja je početkom ljeta dosegla vrhunac u dramatičnom sukobu između ljevičarske Vlade Aleksisa Ciprasi i Europske komisije, duboko je podijelila Europsku uniju i njezine elite te pokazala sve unutarnje slabosti europskog projekta. Rasprava o grčkom dugu prešla je okvire stručnih ekonomskih foruma i političkih gremija u Bruxellesu i Berlinu i u nju su se uključili filozofi, umjetnici, javni intelektualci. Poznati njemački filozof Jürgen Habermas oglasio se oštrim prijekorom upućenim kancelarki Angeli Merkel i njemačkoj politici prema Europi, prije svega prema Grčkoj. Otvoreno je tu politiku nazvao hegemonijom, a njezine nositelje tehnokratima. Ideja Europe u kojoj je integrativni faktor samo tržište ekonomski vodi u siromaštvo, a politički u reduciranje demokracije, smatra veliki mislilac. Uključio se i slavni slovenski filozof Slavoj Žižek. On

upozorava: Bruxelles svoje disciplinske mjere prema Grčkoj tumači kao potpuno tehničke, stručne, racionalne, lišene bilo kakve ideologije, a upravo u tom poricanju ideologije krije se duboko ideološka motivacija. Posrijedi je, tvrdi Žižek - suspendiranje demokracije. Politika i stranački izbori služe samo jednome - da potvrde već donesene odluke eurokratskih "eksperata".

I Habermas i Žižek izražavaju strah da Europa ne potone u diktaturu tehnokrata i samozvane meritokracije te pozivaju na buđenje političke svijesti Europljana jer europsko društvo mora biti zajednica građana, a ne tržište na kojem su ljudi svedeni na potrošače.

Što o gorućim europskim problemima, koji su poljuljali povjerenje u sam projekt jedinstvene Europe, misli hrvatska intelektualna elita?

Uredništvo Globusa zamolilo je četvoricu uglednih intelektualaca da, u kratkoj formi, iznesu svoj pogled na situaciju.

Postavili smo im pet pitanja. Evo njihovih odgovora...

dr. SLAVEN LETICA
sociolog, publicist,
političar i sveučilišni
profesor

Počeo je proces definiranja neke nove EU

1 Ekonomski, kulturno i religijski Europa se već podijelila na perifernu, pretežito neprotestansku Europu, katoličku južnu Europu i pravoslavnu i na protestansku Europu. Ove zemlje s periferije teže se nose s doktrinom proračunskih rezova, štednje, stezanja remena. Kulturalno promatrano za tu protestantsku Europu ta je doktrina prihvatljiva, ali za Španjolsku ili Italiju, pa i Hrvatsku i Portugal znatno manje. U tom je smislu počeo proces definiranja neke nove EU za koju se u ovom trenutku ne zna kako će izgledati.

2 Za jednu Njemačku Rusija je u ovom trenutku puno važniji partner od bolesne, sredozemne Europe. Rusija može ponuditi plin, naftu, prirodna bogatstva, a ujedno je i veliko tržište. Za razliku od jedne bolesne Grčke ili Španjolske, Francuske, Italije koje svakako mogu ponuditi manje. Ljudi

ne znaju da je za stvaranje kapitalističkog poretka proces intelektualnog artikuliranja trajao 200, 250 godina. Tako da se ovog trenutka, svjesno ili nesvjesno, definira jedan koncept postkapitalističke ekonomije, za koju se tek mogu naslutiti neka zrna ideje. A taj će proces trajati svakako sljedećih dvadesetak godina.

➊ Europu danas ujedinjuje strah, prije svega od rijeke očajnika koji dolaze iz sjeverne Afrike ili s Bliskog istoka. To se reflektira sve do ovih prostora, pa Slovenci ne shvaćaju da je do prije šest mjeseci pripadnost Schengenu bila velika komparativna prednost, a sada je hrvatski boravak izvan Schengena velika komparativna prednost. Da smo, recimo, sada u Schengenu, tisuće izbjeglica bi svratilo do Hrvatske. Tako, nažalost, taj strah vidim kao jedan od tih ad hoc integracijskih faktora u Europi.

➋ Malo je vjerojatno da će Njemačka postati ujedinjujući faktor u Europi. Dva su procesa koji se javljaju, jedan je kapilarno radanje antisemitizma koji je usmjeren prema Židovima i muslimanima, a javit će se i jedan oblik antigermanizma, kao već sada u Grčkoj. Europa se može graditi na nekom spoju francusko-englesko-njemačkih ideja. Puno je razloga iz prošlosti da se smatra kako je Njemačka glavni profiter Europske unije i monetarne unije, pa će se taj antinjemački osjećaj razvijati u velikom dijelu te nesretne, dužničko pogođene Europe.

➌ Smatram da sve što je nabrojano treba Europi da se više ujedini. Strah od izbjeglica je na toj listi, a u pozadini tog straha je i strah od terorizma i nažalost iracionalni strah od islama. Do jučer, prije uhićenja ovog našeg nesretnika u Egiptu, nama je bio nepoznati oblik predrasuda koji bi se vezao za taj islamski ekstremizam, a sada se može javiti i kod nas u nekoj ozbiljnijoj formi.

dr. HRVOJE KLASIĆ
povjesničar, profesor
Filozofskog fakulteta
u Zagrebu

Europa je u krizi identiteta od samog svog početka

➊ Europa nije uspjela pronaći ni odgovoriti na pitanje što je to europski identitet. Prije nekoliko godina bio sam u Wallesu na nekom skupu gdje se govorilo o europskom identitetu i tamo se postavilo pitanje govorimo li o jednom identitetu ili moramo koristiti množinu. Dakle, o više različitih, ali ravnopravnih identiteta. Dok imamo

situaciju da ćemo mi Hrvati, Slovenci, Rumunji znati jako puno o identitetu Engleza, Francuza ili Nijemaca, a oni neće ništa znati o identitetu Hrvata ili Slovenaca, to već nije dobar temelj za izgradnju nekog, nazovimo ga 'nadidentiteta'. Gdje god se u povijesti pokušalo na tako neravnopravnim osnovama graditi jedan 'nadidentitet' to najčešće nije uspjelo.

Zato mislim da je Europa u krizi identiteta od samog svog početka, jer sama ne zna odgovoriti što bi to trebalo biti.

➋ Možemo reći da je svaka zemlja Europa za sebe. Pogledajte samo Hrvatsku, gdje imate 'nekoliko Europa', civilizacijskih razlika, mediteranski štih, srednjoeuropski, čak i istočnoeuropski mentalitet. Isto tako jednom Japancu ili Kinezi razlike između Danaca i Hrvata su puno manje nego što ih mi osjećamo. S druge strane mnogo se promijenilo proteklih dvadesetak godina, pa zemlje koje su bile na rubu Europe su u međuvremenu preuzele visoke standarde. Mislim da je u tom pogledu Hrvatska na velikom gubitku, kad se pogleda gdje je bila osamdesetih godina. Hrvatska i Slovenija tada su bile puno bliže Europi nego što su danas. A Poljska, Češka ili Slovačka, koje su u to vrijeme bile daleko, danas su važan faktor nove Europe. Sve to pokazuje da Europa uvijek mora biti Europa različitosti.

➌ Mnogo je toga ipak ostvareno što je izgledalo kao utopija. Putujete danas kroz Europu bez dokumenata, imate jednu valutu, a sve je to prije pedesetak godina bila velika, velika utopija. Sloboda kretanja, trgovine, ljudska prava, sve to mi danas ne valoriziramo kako treba. Ne cijenimo dovoljno, a to je veliki napredak koji je učinjen. Teško je danas zamisliti dvije europske zemlje koje bi povele rat jedna protiv druge. Gledajući povijest Europe, koja je povijest ratovanja između europskih zemalja, ovo danas je ostvarenje utopije. Treba poštovati različitosti i ravnopravnost, da se ne nameće jedan identitet, jer se u protivnom utopija vrlo lako može pretvoriti u sukob.

➍ Njemačka u smislu Pijemonta, političkog ujedinjenja u jednu državu, to danas niti želi, niti je to potrebno. Ali da je Njemačka jedan faktor stabilnosti, to nije sporno. Pokazala je Njemačka koliko je velika, kao što je pokazao i njemački narod. Ne mislim da Nijemci imaju želju biti nadsila, ali bez jake Njemačke nema ni stabilne i jake Europe.

➎ Europa se ujedinjavala u vrijeme kad nisu postojale opasnosti poput terorizma. Ne treba podcjenjivati taj humanistički potencijal i namjeru europskih političara da nakon Drugog svjetskog rata izgrade prostor mira i stabilnosti. Koliko god to danas izgledalo patetično, nad tim načelima danas počiva Europa. Vanjska opasnost može

naravno biti dodatni faktor ujedinjenja, ali ne treba podcjenjivati da je Europa nastala na plemenitim vrijednostima. Na tome i treba inzistirati, a ne okretati se nekoj solidarnosti na strahu, nego boljoj budućnosti.

IGOR ZIDIĆ
povjesničar
umjetnosti, likovni
kritičar i književnik

U krizi je sama ideja jedinstvene Europe

➊ Do stvarnog integriteta Europa još nije ni došla. Postoji jedna formula kako se stvara jedna nadnacionalna formula, ali oni koji su je stvorili sami je se ne drže. Mi smo se sto puta mogli uvjeriti da te velike, moćne, uspješne države itekako imaju osjećaj samosvjesni i svoj razvijeni identitet. U debata može se to prikrivati, ali čim ste na sportskom terenu, na terenu kulture, gospodarskih pregovora, odmah se jasno definira da su oni najveći ti koji imaju svoj identitet, a tek onda europski.

Od manjih i slabijih, naravno, traže još manje osobnoga i vlastitog identiteta, nacionalnoj i pojedinačnog, a više podvrgavanja nekoj općoj ideji. Mi sada vidimo da je ideja u krizi. Nije više pitanje je li ovaj ili onaj identitet jači ili slabiji, nego je sama ideja u krizi, jer nikada nije bila sustavno definirana. Uvijek je bila i ostala zajednica za ugljen i čelik, što se nekad govorilo, dakle prije svega gospodarska, ekonomska zajednica. Kako vrijeme ide dostatno je da se pojavi ISIL ili neke druge komponente i počne se raspravljati jesmo li kršćani protiv islama ili islam protiv kršćana. Dakle, onda se s nekog općeg plana prenese sve i na druge razine koje su inače zanemarene.

➋ Mi znamo da se Europa sastoji od velike i moćne Velike Britanije koja bi rado iz nje izašla. Zatim se sastoji od uspješne Sjeverne Europe i tobože neuspješne Južne Europe. Zanimljivo je kako uspješna Europa stalno ide ususret Jugu i čezne za suncem i morem, a Južna Europa za novcem koji je Sjever stvorio. To su samo dvije podjele, ali opet na ekonomskoj razini. Na kulturnoj već ne možemo reći da su zemlje juga siromašne, jadne, kad se usporedi španjolska kultura na primjer s danskom. Ili talijanska s norveškom. Odjedanput vidimo da tu nisu takve disproporcije. Očito je Europa neuravnotežena, jedni imaju jedno, drugi drugo, ali nitko sve što bi trebalo. U manjoj mjeri to se naravno osjeća kod Francuza i Nijemaca koji su jaki i moćni gotovo bih rekao u svemu. Ali dvije zemlje ne čine

Europu. Danas smo ni manje ni više udaljeni kao što smo nekoć bili udaljeniji ili bliski.

Znamo da je u Europi zaobideno i religijsko pitanje, ne zato što bi ga se netko mogao spomenuti. Naprosto je to tema gdje se razlike uveličavaju, jer imamo katolike, pravoslavce, protestante i već se i tako množe slike koje se udaljavaju od one jedne, idealno zamišljene slike Europe. Europa nikad nije bila potpuno homogena i teško da će i dalje biti.

❶ Je li utopija ono što nas ujedinjuje ne bih bio siguran. Dakako da je lijepo živjeti s utopijama, naročito s onima koje se čine ostvarivima. Mogli bi to nazvati i iluzijama. Ali, bojim se da je pitanje previše složeno. Neće se moći Europa ujedinjavati u nekom duhovnom smislu bolje nego što je to mogla do sada, ako se budu zanemarivali religijski aspekti i tradicija, kultura. Pa i jezici, iako su svi ravnopravni, pa tako i hrvatski. Ne vodi se puno računa o tome što mogu ljudi na hrvatskom napraviti, stvoriti, što je na jedan način i razumljivo. Mi smo mala zemlja, mali narod, relativne male produktivnosti u svemu, pa i na tom polju. Ali, to ne znači da će u nama prestati živjeti želja da više ostvarimo, a ta želja je i kod svih drugih.

❷ Njemačka ima najviše instrumenata da postane novi europski Pijemont. Ali, čini mi se da joj ipak nešto nedostaje, što je bilo vidljivo i u ovom sukobu s Grčkom. Apolutno ne mogu braniti trinaestu ili četrnaestu grčku mirovinu, ili odlazak u mirovinu s pedeset godina, jer se onda postavlja pitanje 'a zašto bi Nijemac radio za druge'. Ali, nije to samo pitanje novca i postoje i drugi elementi koji su zanemareni. Kad bi bilo putanje samo novca i ekonomije, Njemačka bi zacijelo bila ta koja je pozvana da povede u Europi. Ali, Njemačka je bila ne tako davno i sila koja je pokušala tu Europu poništiti, prije samo šezdesetak godina oni su se obračunavali s cijelom Europom. Ne mislim da se treba pozivati na tu, za moderne ljude već i daleku prošlost, ali pitamo se ima li Njemačka moralni kredibilitet da bude to.

Grci su sada počeli izvlačiti pitanje ratnih odšteta, kada su pritisnuti dugovima. Tu je, očito, puno stvari koje su desetljećima gurane pod tepih, da ne bi smetale. Ali na kraju to ostanu neriješene teme i u slučaju konflikata se uvijek razbuktava ono što je najnegativnije.

❸ Europa je dugo živjela na sukobu s Moskvom, NATO se organizirao protiv opasnosti od SSSR-a. Ta opasnost je sada manja, ali moramo računati da će biti sve više iracionalnih poteza, kao sada s ISIL-om. Vidimo da počinju prevladavati iracionalne komponente, umjesto onih koje smo mi s našim iskustvom kvalificirali kao racionalne. Sada racionalno ne bi bilo da će Rusija

ugrožavati integritet Europe, ali računajmo na to da uvijek postoji iracionalni motiv. Danas postoji u svijetu oko 10.000 atomskih bombi, gdje je svaka znatno jača od onih koje su pale na Hirošimu i Nagasaki. Teško je promisliti hoće li se od tih 10.000 bombi i možda 1000 prstiju koji nad njima bdiju pojaviti netko tko će iracionalno povući krivi potez.

ANDREJ PLENKOVIĆ
političar, pravnik i
diplomat, zastupnik u
Europskom parlamentu

Treba osnažiti osnovnu ideju: europsku solidarnost

❶ U zadnjih deset godina, od 2005. Europa je prošla nekoliko strukturalnih kriza. Prva je bila institucionalna kriza s referendumima u Francuskoj i Nizozemskoj i tada je sve počelo, a onda je uslijedila globalna financijska kriza, kriza realnog gospodarskog sektora, eurozonska kriza, pa schengenska kriza, sigurnosna kriza s Rusijom i na kraju je došla kriza povjerenja. Vidjelo se to na europskim izborima na kojima su dobar rezultat zabilježile populističke stranke, s daleko višom potporom nego prije. Po meni je ključna odgovornost na velikim europskim strankama. U tom smislu vidim aktualno vodstvo EU, Junckera i Tuska, kao konsolidacijsko-stabilizacijske lidere. Njihova je zadaća sljedećih pet godina da pokreću rješavanje u gospodarskom smislu problema koji su posljedice svih ovih kriza. Ali, prije svega treba osnažiti osnovnu ideju, a to je europska solidarnost. To je ključ.

❷ Postoji ona temeljna podjela članica EU na zemlje osnivače i njima bi se moglo priključiti još ovih nekoliko velikih zemalja. Te zemlje uplaćuju 80 posto proračuna. Zatim postoje kohezijske zemlje, a to su u biti korisnici. Njima proračun pomaže da dođu na nivo razvijenosti onih koje su tu od početka. Hrvatska spada u te kohezijske zemlje i trebat će još najmanje petnaestak godina da dodemo na razinu zbog koje smo i ulazili u Uniju.

Najvažniji je proces za koji se malo zna, a vodi ga bivši talijanski premijer Mario Monti. Vodi grupu u kojoj su predstavnici Vijeća, Komisije i oni se bave reformom prihoda EU. Često se stvara osjećaj među članicama da više novca dobivaju oni koji su bolje ispregovarali, pa se raspravlja tko je više dobio ili manje izgubio. Ideja je Montijeve grupe da se reformom sustava PDV-a izbjegne ta varijanta 'tko je više dao, tko je više uzeo' i da se Unija

ponovno osamostali. Danas je samo pet posto prihoda proračuna iz tih izvornih prihoda i zato Monti ima veliku zadaću koja se naoko čini tehničkom. A zapravo je i u političkom smislu važna, jer njegov report dolazi 2016., taman pred reviziju aktualne financijske perspektive.

❸ Vjerujem u Europu prije svega kao zajednicu prava i vrijednosti. Bez obzira na sve krize projekt je tu i projekt će ostati. A za njega je najvažnije da ima više demokracije, solidarnosti i snažniju političku uniju i uniju koja ima i fiskalne elemente i na kraju energetske uniju. Pri tome cijeli mehanizam mora imati tri aspekta, da svojim politikama omogućuje državama članicama da imaju koristi. Zatim da svojom proračunskom dimenzijom pomaže onima kojima je takva pomoć potrebna i treće, da u taj proces budu svi uključeni na odgovarajući način.

❹ Imamo vječnu dilemu, hoćemo li europsku Njemačku ili njemačku Europu. U tom je kontekstu Njemačka ne samo najveća nego i gospodarski najjača, pa tako i najstabilnija članica EU. Ali, ona je svojevrsni lider drugog plana, jer Unija nije zamišljena da jedna, dvije ili tri članice budu lideri. Ona je zamišljena da institucije budu lideri i zato je važno da se Njemačka pozicionira suptilno. Evo jedan primjer utjecaja Njemačke iz mog kuta europskog parlamentarca. Gledam hijerarhiju tijela u kojima i ja sudjelujem, pa je predsjednik moje institucije, Europskog parlamenta, Nijemac Schulz. Predsjednik moje političke grupe je Nijemac, predsjednik odbora u kojem sam ja potpredsjednik Nijemac, glavni tajnik Europskog parlamenta Nijemac. Donedavno tajnik Vijeća EU Nijemac, a sada Nizozemac njemačkog porijekla postaje glavni tajnik Europske komisije. Isto tako šef kabineta predsjednika Junckera je Nijemac.

❺ Neovisno od tri vrste glavnih vanjskih strategija Unije u narednom razdoblju EU je veliki dio svojih aktivnosti posvetila onome što se naziva globalna Europa. Ta globalna Europa se sada sastoji od tri važne strategije. Jedan je europski plan za migracije, drugi operacije koje se odvijaju na Sredozemlju, a treći je aspekt rješavanje problema u korijenu. Drugi strateški dokument radi povjerenica Mogherini, a to je nova sigurnosna vanjskopolitička i obrambena strategija, koji treba biti usvojen sljedeće godine. Prije svega će se vidjeti koje su to sve prijetnje EU danas, od imigracije, terorizma, kibernetičkog kriminala, energetske sigurnosti, terorizma unutar EU, odlazaka boraca u Siriju. I treći dokument, nova revidirana politika susjedstva, koja mora pronaći rješenja za politiku Rusije i nova rješenja pristupa zemljama Mediterana. ■